

**ФОРМУВАННЯ
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Колективна монографія

**УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО
СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

Колективна монографія

За редакцією
Непочатенко О.О.

Умань – 2019

УДК 330.1(477)
Ф79

*Друкується за рішенням вченої ради
Уманського національного університету садівництва
(протокол №8 від 31 травня 2019 року)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор Щурик М.В.;
доктор економічних наук, професор Жудро М.К.;
доктор економічних наук, професор Нестерчук Ю.О.

Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку, яка не завжди збігається з позицією редакції. За вміст матеріалів відповідальність несуть автори. Матеріали подаються в авторській редакції.

Формування інституціонального середовища розвитку економіки України /
Ф79 за ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. – 192 с.

ISBN 978-966-304-244-2

У монографії викладені результати досліджень сучасних проблем розвитку економіки України. Висвітлені соціально-економічні аспекти функціонування економіки. Розглянуто роль та місце фінансової та податкової політики у забезпеченні поступального розвитку економічної системи. Значну увагу приділено теоретичним та практичним аспектам розвитку підприємницької діяльності як основи успішного функціонування економіки країни.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових співробітників та фахівців, які займаються питаннями розвитку економіки.

УДК 330.1(477)

Аспекти та перспективи створення соціального підприємництва в Україні

Безсмертна О.В., к.е.н, доцент

Вінницький національний технічний університет

Тарасюк Н.М., к.е.н., студентка

Вінницький інститут Університету «Україна»

Білоконь Т.М., к.е.н, доцент

Вінницький національний технічний університет

Сьогодні соціальне підприємництво динамічно зростає у європейських країнах. Воно спрямоване на вирішення питань безробіття, соціального захисту та соціального залучення. В Україні також є спроби перейняти цей досвід, спрямувати бізнес на досягнення соціальних цілей, а отриманий прибуток – на саморозвиток.

Соціальне підприємництво передбачає спрямування результатів діяльності на користь суспільства та отримувати вигоду для бізнесу. Такий напрям бізнесу підтримується державою, яка, зокрема, допомагає вирішувати проблеми зі збутом товарів і послуг. В Україні доцільним є перейняти досвід цих країн, адже всі сфери соціального підприємництва є перспективними. Створення соціально орієнтованого підприємства – це певна реакція суспільства на соціальну проблему, яка стає актуальною і пріоритетною в певний момент часу, особливо коли в бюджеті не вистачає на це коштів. Отже, в сучасних умовах господарювання створення соціального підприємства є ефективною ідеєю для бізнесу.

Дослідження особливостей соціального підприємництва, можливостей його розвитку в Україні розглянуті в працях таких вчених, як Назарук В., Ткалич О., Костенко Ю., Загакайло О. та інші.

Український форум благодійників розглядає соціальне підприємництво як діяльність із метою повного або часткового вирішення соціальних проблем на умовах самоокупності, інноваційності та стійкості.

Приймаючи рішення про реалізацію бізнес ідеї по створенню соціального підприємства, варто взяти до уваги такі критерії соціального підприємництва:

- Соціальний зміст та результат. Соціальне підприємництво спрямоване на вирішення конкретної значимої соціальної проблеми.
- Новизна. Передбачає застосування сучасних підходів, новітніх способів вирішення соціальних проблем, які вже виникли, а також щодо яких є ризик виникнення.
- Здатність до самоокупності і фінансової стійкості, тобто незалежність від зовнішніх джерел фінансування.
- Тиражованість як здатність моделі соціального підприємства до відтворювання в інших географічних і соціальних умовах¹.

Таким чином, соціальне підприємництво повинно мати соціальну місію, а соціальні підприємці, в свою чергу, - це новатори, які здатні вирішувати соціальні проблеми через ефективну реалізацію інноваційних ідей із вдалим застосуванням різних ресурсів. Їхня діяльність у кінцевому результаті повинна привести до довгостривалих позитивних соціальних змін в громаді чи суспільстві в цілому.

Соціальне підприємництво в Україні стає все більше популярним, привертає увагу та активізує ініціативні групи людей. Застосування підприємницьких підходів до вирішення соціальних проблем дає новий поштовх соціальному підприємництву для розвитку.

Всеукраїнський ресурсний центр розвитку соціального підприємництва під назвою «Соціальні ініціативи» виокремив п'ять важливих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні. Саме завдяки їм в нашій країні є мотиви до створення зростаючої кількості соціальних підприємств (рис. 1).

¹ Назарук В. 5 великих можливостей для розвитку соціального підприємництва в Україні. URL: <https://delo.ua/business/5-mozhливостей-dlja-rozvitku-socialnogo-pidprijemnictva-v-ukraji-341252/> (дата звернення: 04.04.2019).

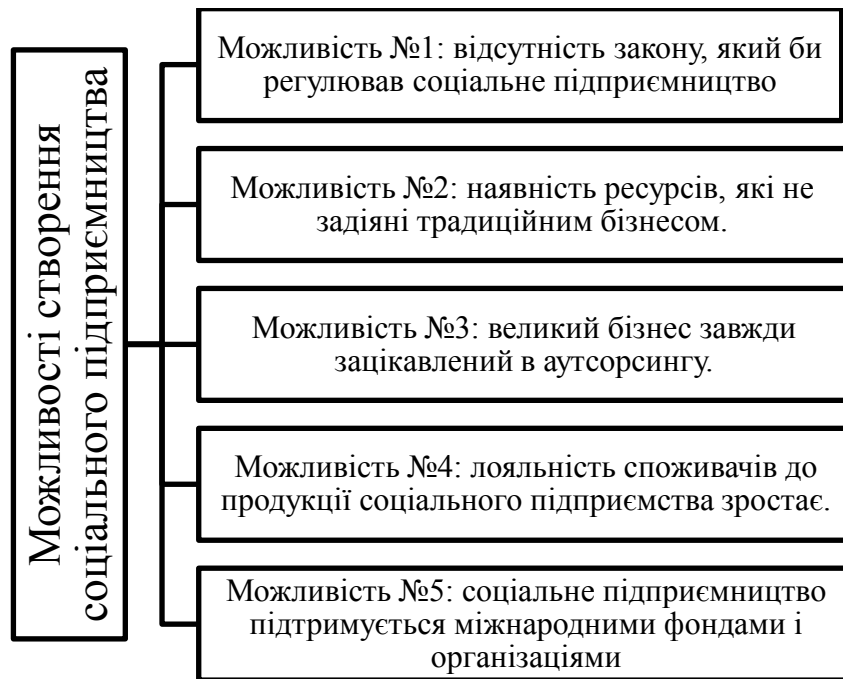


Рис. 1. Можливості створення соціального підприємництва

Отже, перша можливість полягає у відсутності закону, який би регулював соціальне підприємництво. Це справді велика можливість обрати при створенні соціального підприємства ту організаційно-правову форму, яка буде оптимальною, виходячи як із організаційних особливостей ведення бізнесу, так і з особливостей сплати податків. Тобто створене соціальне підприємство може бути на перших етапах просто комерційним проектом, далі – громадською організацією, і навіть – публічним акціонерним товариством.

Слід зазначити, що не важливо, чи існує обрана форма соціального підприємства, а важливо те, яка мета ставиться при започаткуванні цього бізнесу. Для бізнесу місія повинна звучати так: ми створюємо підприємство заради отримання пільг, а заради підвищення рівня життя вразливих груп населення.

Широкий спектр організаційно-правових форм успішних соціальних підприємств лише підтверджує перевагу такої можливості.

Наступна можливість полягає у наявності ресурсів, які не використовуються підприємствами звичайного бізнесу. В першу чергу це

людський ресурс, який включає такі категорії незайнятих людей: люди похилого віку; молодь; багатодітні мами; люди з обмеженими можливостями; внутрішньо переміщені особи; національні меншини; люди, що мають залежності; люди, що вийшли з місць позбавлення волі; ВІЛ-позитивні люди.

Незважаючи на свої особливості, ці люди часто є дуже освіченими, мають чудові вміння і навички, однак ці їх «особливості» зупиняють роботодавців у прийнятті рішення брати їх на роботу через велику кількість поширених стереотипів.

Окрім людського ресурсу, доцільним є розглянути матеріальні ресурси, зокрема споруди, які знаходяться у власності громади.

В Україні є багато приміщень та будівель, які не використовуються, тому що в жахливому стані. Багато таких, які знаходяться у власності громади. Останні неспроможні ефективно їх використовувати, і тому вони простоюють безладно, перетворюючись на руїни.

За кордоном застосовується практика відновлення функціональності недіючих цехів, які стають зручними офісними приміщеннями, а в них починають працювати зазначені вище групи осіб. Такі підприємства починають отримувати прибутки та спрямовують їх на вирішення місцевих соціальних проблем.

Третя можливість полягає в тому, що великомасштабний бізнес завжди шукає виходи на аутсорсинг.

Більшість великих виробників намагаються не тримати на своєму балансі деякі допоміжні служби і підрозділи, оскільки це створює значну частку постійних витрат. Тому вони частіше замовляють такі послуги, як транспортування, прибирання приміщень та території, ремонт та обслуговування оргтехніки, реклама та public relation, ведення бухгалтерського обліку, виробництво запасних деталей тощо. Це є аутсорсинг, тобто передача підприємством певних функцій зовнішнім організаціям за договором підряду. Для цього укладається угода, за якою робота виконується людьми зісторонньої

компанії, які мають високий рівень знань на навичок в цій сфері. В результаті аутсорсинг приводить до скорочення витрат.

Аутсорсинг дає можливість процвітати малому бізнесу. Окрім цього, великий бізнес, допомагаючи місцевій громаді у вирішенні певних проблеми, несе соціальну відповідальність. Дуже часто підприємства та організації беруть участь у стартапах, відмовляючись від грантів. Таким чином вони досягають двох цілей: по-перше, забезпечують аутсорсинг для себе, а по-друге, вирішують соціальну проблему, яка в подальшому не потребуватиме грантів.

Є ще варіант придбання великим бізнесом послуг, які надає соціальне підприємств. В цьому випадку протягом кількох років підприємство може гарантувати собі захист від ймовірності банкрутства. Кількість таких варіантів співпраці в Україні зростає.

Ще одна можливість – це лояльне ставлення споживачів до продукції соціального підприємства. Справді, споживацька культура українців покращується. Якщо 10 років тому споживачі в першу чергу увагу звертали на ціну, то сьогодні наші громадяни свідомо відмовляються від певних країна-виробників, особливо переглядають чи не закінчився термін придатності, які складові інгредієнти, а також звертають увагу на наявність соціальної складової.

Репутація соціальних підприємств зростає, коли споживачі купують їх продукцію чи користуються їхніми послугами саме з причини відчуття причетності до важливої та корисної справи. А якщо мова йде ще й про національного товаровиробника, то така підтримка зі сторони споживача є дуже відчутною.

Співпрацюючи в Україні з малим бізнесом, соціальні підприємці можуть з легкістю знаходити своїх споживачів, іти на зустріч громадам у вирішенні соціальних проблем, а також формувати в свідомості споживача необхідну культуру споживання.

Остання можливість, яку ми виділили в цій статті – це підтримка соціального підприємництва зі сторони міжнародних фондів та організацій.

Можливо це спірне питання, адже здійснивши online пошук «підтримка соціальних підприємств», ми не отримаємо відповіді на запитання «де взяти ресурси на бізнес проект?». Проте, якщо глибоко пошукати усі близькі за змістомдо соціального підприємництва пропозиції, можна знайти безліч варіантів.

Наприклад:

- Програма Розвитку ООН пропонує підтримку внутрішньо переміщеним особам.
- Міжнародна організація з міграції проводить тренінги і приймає на розгляд бізнес проекти з наданням грантів на підтримку зусиль вимушених переселенців створити мале підприємство, або пройти професійне навчання.
- Багато програм донорів мають за мету впроваджувати проекти щодо розвитку сільської місцевості. Це такі фонди, як «Монсанто», Міжнародний благодійний фонд «Добробут громад» (HeiferInternational).
- Програма «Вестерн Ен-Ай-ЕсЕнтерпрайз Фонд»надає доступні кредитидля вирішення проблем громад, проводить консультації та тренінги².

Дуже часто соціальне підприємництво асоціюють із благодійністю та поєднують із бізнесом. Соціальне підприємництво успадкувало від благодійності соціальний зміст, а від бізнесу - підприємницький метод організації.

Однак, все ж таки соціальне підприємництво має свої ознаки та відрізняється від благодійної організації та звичайного бізнесу (рис. 2).

За даними рисунка 2 видно, що соціальне підприємництво на відміну від традиційного бізнесу має дієвий механізм вирішення саме соціальних проблем, а не комерційних. При цьому передбачає отримання прибутку, що не отримують благодійні організації.

²Костенко Ю. Працевлаштування інвалідів: відповідальність та звітність роботодавця. Консультант кадровика. 2011. № 8. URL: <https://kadrhelp.com.ua/pracevlashtuvannya-invalidiv-vidpovidalnist-ta-zvitnist-robotodavcyu> (дата звернення: 28.03.2019).

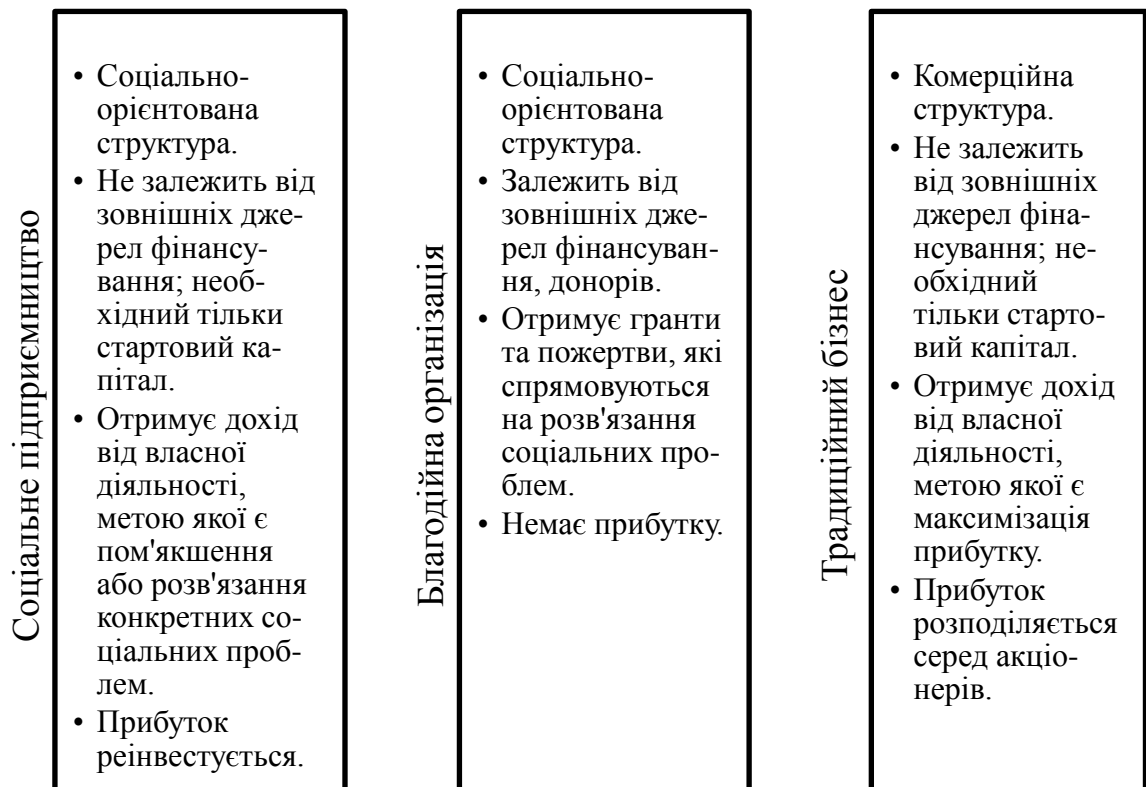


Рис. 2. Ознаки соціального підприємництва, благодійної організації та традиційного бізнесу³

Якщо розглянути діяльність вдалих соціальних підприємств в Україні, то складно виділити якусь найбільш популярну сферу діяльності. Бізнеси, які започатковувались з метою працевлаштування вразливих верств населення, брали до уваги рівень освіти, кваліфікацію, професійні вміння та навички людей. Саме тому ідеї були різноманітні, починаючи від виробництва продуктів харчування (випічка, гарячі напої, піца) до надання фінансових та бухгалтерських послуг.

Щодо фактора підприємницької діяльності, який стосується отримання прибутку для його інвестування у наступні соціальні проекти, то тут також не

³Ткалич О. Працевлаштування людей із інвалідністю в Україні: формальність і реалії. Спільне. 2016. 26 вересня. URL: <http://commons.com.ua/ru/pratsevlashthu-vannya-lyudej-iz-invalidnistyu-vukrayini-formalnist-i-realiyi> (дата звернення: 30.03.2019).

можна виділити якусь тенденцію. Так, в Україні соціальні підприємства створюються у виробничій сфері, і у сільському господарстві, і навіть в ресторанному бізнесі.

Соціальне підприємництво – це також бізнес, тому воно повинно керуватись усіма правилами бізнесу: здійснювати пошук своєї ніші на ринку, проводити маркетингові дослідження, вивчати конкурентів та рівень конкуренції, шукати інвесторів та здійснювати інвестиції в розвиток тощо. Куратор Зеленої Школи Максим Залевський вважає, що з часом змінюються або з'являються нові сфери діяльності, які повинні стати в центрі уваги соціального бізнесу. Сьогодні це виготовлення та реалізація органічної їжі, переробка відходів, розробка альтернативних джерел енергії та підвищення енергоефективності, екобудівництво, екодизайн і пермакультурний дизайн⁴.

На цьому ідеї не закінчуються, головне працювати в такому напрямку, щоб соціальна складова бізнесу сприймалась людьми як шлях покращення життя.

Деякі вітчизняні соціальні підприємства розглядають можливість продавати франшизи соціального бізнесу, наприклад Pan-Chocolatier (pan-chocolatier.io.ua), UrbanSpace 100 (urbanspace.if.ua), «Горіховий дім» (gorihoviudim.com.ua). Головне, що при цьому рушійною силою залишається соціальний аспект⁵.

Соціальне підприємництво, вбираючи ознаки благодійних організацій та традиційного бізнесу, передбачає вирішення або пом'якшення соціальних проблем на умовах самоокупності. Як і будь-який бізнес, при створенні такого підприємства необхідно вишукувати інвесторів, проводити маркетингові дослідження, завойовувати ринки. При цьому експерти виділяють перспективні сфери діяльності для соціального підприємництва, які пов'язані з екологією.

⁴Ідеї для бізнесу. Соціальне підприємництво. Мій бізнес. 2017. 23 березня. URL: <https://msb.aval.ua/news/?id=26158>

⁵Особливості працевлаштування інваліда. Бухгалтер.com.ua. 13.07.17. URL: <https://buhgalter.com.ua/news/trudovi-vidnosini/osoblivosti-pratsevlashtuvannya-invalida/> (дата звернення: 28.03.2019).